

Herijking Human Capital Agenda Agrofood

1. Aanleiding

Provincie Limburg investeert in het versterken van de economische structuur van Limburg, waarbij een toekomstbestendige beroepsbevolking als menselijk kapitaal een belangrijke factor vormt. Deze nota geeft een beeld van de ontwikkelingen in de sector agrofood en geeft daarmee het belang aan om in samenspraak met bedrijven, onderwijs en overheden te komen tot een herijking van de human capital agenda Agrofood (HCA) voor Limburg.

Doel van een human capital agenda Agrofood is om, op basis van de door de sector verwachte ontwikkeling van vraag en aanbod van gekwalificeerde arbeidskrachten in de komende jaren, voorstellen te doen om onderwijs en arbeidsmarkt beter op elkaar te laten aansluiten. Bedrijfsleven speelt een belangrijke rol in de agendasetting, onderwijs en bedrijfsleven gezamenlijk in de verantwoordelijkheid voor uitvoering. Provincie Limburg neemt een verbindende en faciliterende rol in. *Leeswijzer*

In deze notitie wordt, na een beknopte beschrijving van de sector, een terugblik gegeven op de inzet van de HCA Greenport in de periode 2013-2015. Een weergave van trends en ontwikkelingen in de agrofoodsector leidt tot de formulering van een ambitie en een vervolgaanpak voor de HCA Agrofood in Limburg.

2. Blik op de sector Agrofood in Limburg

Het agrocluster omvat 5 deelgebieden: akkerbouw, opengrondstuinbouw, glastuinbouw, grondgebonden veehouderij en intensieve veehouderij. Naast primaire productie is er in het agrocluster binnen elk deelgebied sprake van actoren binnen een keten: toelevering, veredeling, primaire productie, verwerking, verpakking, distributie, handel (groothandel, veiling) en detailhandel. Er zijn negen landelijke topsectoren waarvan twee in het agrocluster: Agro & Food, Tuinbouw & Uitgangsmaterialen. De agrofoodsector is Limburg breed vertegenwoordigd, met een zwaartepunt in Noord-Limburg. Het aandeel werkgelegenheid in de landbouw is in Noord-Limburg 4,5 keer zo groot als in Nederland¹. Over het algemeen zit de meeste werkgelegenheid in de land- en tuinbouw in Nederland op middelbaar niveau (56%), gevolgd door laag (34%) en een klein deel hoog (4%) HBO-². Een beschrijving van de sector en haar deelgebieden is terug te vinden in bijlage 1.

De agrofoodsector in Limburg kent een breed pallet aan stakeholders. Net als andere sectoren zijn hierin vertegenwoordigd het onderwijs (PO, VO, MBO, HBO en WO), branche-organisaties (zoals LLTB) en is er betrokkenheid van regio c.q. gemeenten. Het bedrijfsleven bestaat voor een groot deel uit MKB-bedrijven.

Het huidige groene onderwijs in Limburg kent zowel op (V)MBO, HBO als WO niveau opleidingen die toeleiden naar functies in de agrofoodsector (zie bijlage 2). In de vorige coalitie is middels een Amendement van PS i.s.m. Gemeente Venlo en de onderwijsinstellingen een impuls gegeven aan de Verbreding van het Hoger Onderwijs in Venlo (2013-2016). Voor de agrofood zijn in dit kader o.a. Brightbox, Co-creatielab en University College Venlo mogelijk gemaakt, alsmede de komst van de HAS (met de richtingen Fresh Food and Innovation, International Farm management, Bedrijfskunde & Agribusiness, Toegepaste biologie) en de Universiteit Maastricht (Masters Health Food Innovation management) naar Venlo. Tevens is nog een nieuwe opleiding op HBO-niveau Nature, Leisure en Business (HAS) in ontwikkeling. Ook Fontys Hogeschool biedt een HBO-opleiding International Fresh Business Management aan, die opleidt voor functiegebieden in de agrofood. Citaverde College leidt op (V)MBO-niveau op voor de groene sector. Hiermee is het onderwijsaanbod uitgebreid, passend bij het huidige profiel van de regio.

---

¹ UWV Regio in beeld 2015 Noord-Limburg

² UWV Sectorbeschrijving Land- en Tuinbouw, 2013

3. Terugblik inzet HCA Greenport in Limburg 2013-2015 door

In de periode eind 2011 - medio 2012 is er kwantitatief en kwalitatief onderzoek verricht door E'til naar de toekomstige arbeidsmarkt Greenport Venlo³, waarbij met name gekeken is naar vraag en aanbod in Noord-Limburg en een gedeelte van Midden-Limburg en Oost-Brabant. De uitkomsten hiervan zijn destijds in een Human Capital Agenda Greenport geformuleerd, in oktober 2012 vastgesteld door Gedeputeerde Staten. Op basis hiervan is er vervolgens begin 2013 in samenspraak met stakeholders uit het veld (onderwijs, ondernemers en overheden) een uitvoeringsprogramma geformuleerd. De destijds gehanteerde landelijke HCA Agro & Food -onderwerpen zijn hierbij doorvertaald naar de Noord-Limburgse situatie en geland in 4 actielijnen: a) aantrekkelijke werkgeverschap, b) een verbeterd imago, c) beroepsgericht opleidingsaanbod en d) leven-lang-leren. Het uitvoeringsprogramma kende een looptijd van september 2013 tot en met december 2015. Uit de betrokken stakeholders van de HCA-Greenport Venlo is destijds een informele adviesgroep geformeerd waarin onderwijs (MBO en HBO), ondernemers, intermediairs en overheden (gemeenten) onder leiding van de Provincie zitting hadden. Op basis van prioritering door en in afstemming met de adviesgroep zijn de projecten Centrum voor Innovatief Vakmanschap en Ondernemerschap Agro (CVO-Agro) en Greuntek, beiden met Citaverde als penvoerder, uitgewerkt. Met het honoreren van de projecten CVO-Agro en Greuntek was het beschikbare budget voor de HCA-Greenport reeds begin 2015 volledig benut. Dit gegeven in combinatie met de dynamische ontwikkelingen in de regio - zoals Brightland Campus Greenport Venlo en Verbreding Hoger Onderwijs Venlo- heeft ertoe geleid dat het bedrijfsleven alleen in de beginfase actief betrokken was. Een structurele Limburg brede agendering op HCA-gebied in de agrofoodsector is hiermee nog niet tot stand gekomen. Met de uitgewerkte projecten is vooral ingezet op het toenemend belang van technologie in de agrofoodsector en de positionering van het groene MBO.

GS-besluit	Naam project	Doel	Partners	Omvang
Maart 2015	Greuntek	Optimalisatie van technologie in het groene vmbo-onderwijs : -positionering van het curriculum; -aansluiting van het vmbo met groen mbo en (grijs) mbo techniek; -opbouwen relaties met bedrijfsleven en -professionalisering van docenten in bétatechnologie.	Citaverde College	€ 591.000,00 (provinciale cofinanciering t.w.v. € 100.000,00)
Februari 2015	Centrum voor Innovatief Vakmanschap en Ondernemerschap Agro	Optimale aansluiting van agrarisch MBO-onderwijs op de regionale vraag vanuit het bedrijfsleven door innovatie en actualisatie van het onderwijs. Speerpunten zijn vernieuwing van het onderwijsmodel, het versterken van vakmanschap, ontwikkeling van de kenniscomponent innovatie en ondernemerschap, verbetering van het imago van de sector en kennisontwikkeling tussen onderwijs en bedrijfsleven.	Citaverde College, HAS, Fontys, WUR en 34 bedrijven	€ 2.719.732,00 (provinciale cofinanciering t.w.v. € 836.000,00)

Tabel 1 Projecten HCA Greenport 2013- 2015

³ E'til De toekomstige arbeidsmarkt van Greenport Venlo, 2012

4. Trends en ontwikkelingen in de sector Agrofood

Er is een aantal structurele ontwikkelingen in de sector (landelijk) te benoemen die het onderwijs en de arbeidsmarkt in de agrofoodsector beïnvloeden en die het belang van een gedragen human capital agenda Agrofood voor geheel Limburg onderbouwen. Het gaat hierbij om een kwantitatieve en kwalitatieve mismatch tussen vraag en aanbod van menskracht, alsook om de regionale economische ontwikkeling door Brightlands Campus Greenport Venlo (BCGV) in samenspel met een tweetal nieuwe spelers.

4.1 Kwantitatief tekort in de sector in Nederland

a. *Werkgelegenheid neemt af, maar vervangingsvraag groot*

De werkgelegenheid in de land- en tuinbouw in Nederland is vanaf de eeuwwisseling met een kwart gedaald. De afzet groeit, maar verwacht wordt dat de werkgelegenheid in de primaire land- en tuinbouw ook de komende jaren licht zal afnemen als gevolg van productiviteitsverbeteringen, specialisatie en schaalvergroting⁴. Zo daalt het aantal banen van werknemers landelijk van 105.000 in 2012 tot ruim 100.000 in 2017⁵. Het aantal vacatures groeit in de periode 2014-2017 echter weer, tot gemiddeld 16.000. Een omvangrijke **vervangingsvraag** vanwege **vergrijzing** in de sector ligt hieraan ten grondslag. In de land- en tuinbouw is 32 procent van de werkenden tussen de 50 en 64 jaar. In vergelijking met andere sectoren is dat een hoog percentage, dat de komende jaren nog zal toenemen. De vergrijzing speelt ook een belangrijke rol in de opvolgingsproblematiek. Maar liefst 59 procent van de agrarische bedrijfshoofden is ouder dan 50 jaar. Voor Limburg is een aantal cijfers beschikbaar gebaseerd op Landbouw/bosbouw/visserij als bedrijfssector, die een soortgelijk beeld laten zien m.b.t. de krimp van de sector, leeftijdsopbouw en vergrijzing (zie bijlage 1)⁶

b. *Flexibiliteit*

Ook is de mobiliteit in de sector hoog. De daling van de werkgelegenheid is voor een deel gecompenseerd door een toename van de **flexibele arbeid**. Kenmerkend voor de sector is ook het grote aantal ZZP-ers.

c. *Instroom schoolverlaters en migranten*

Veel instromers zijn **migrant**en en schoolverlaters⁷: het aandeel geregistreerde migranten dat bij een werkgever in de land- en tuinbouw aan de slag gaat, is met 9 procent driemaal zo hoog als gemiddeld. In vergelijking met andere sectoren stromen er in de land- en tuinbouw veel schoolverlaters en zelfstandigen in.

d. *Uitstroom uit MBO-onderwijs*

Mbo-3 en mbo-4 zijn de belangrijkste opleidingsniveaus voor de land- en tuinbouw. Deelname aan het agrarisch onderwijs is landelijk gedaald en is **te klein om de hoge vervangingsvraag** in de land- en tuinbouw **op te vangen**⁸. De kansen op werk voor schoolverlaters zijn per subsector verschillend, maar de kansen op werk zijn in bijna het gehele groene domein redelijk tot goed, met uitzondering van de recreatiedierenbranche, paardensport, hoveniers en dierenspecialzaken. De arbeidsmarkt in de land- en tuinbouw wordt krappere, naarmate het gevraagde niveau stijgt. Voor MBO-4, HBO en WO Groen zijn er goede kansen⁹.

e. *Instroom doelgroepen beperkt*

De ontwikkeling van het aantal vacatures in relatie tot het beperkte aantal gekwalificeerde schoolverlaters zorgt voor een 'natuurlijke druk' op werkgevers om ook andere groepen

---

⁴ UWV Arbeidsmarktprognose 2015-2016 en ROA De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2020, 2015

⁵ UWV Land- en tuinbouw Sectorbeschrijving 2013

⁶ Arbeidsmarktdashboard Zuid-Oost Nederland

⁷ UWV Land- en tuinbouw Sectorbeschrijving 2013

⁸ UWV Land- en tuinbouw Sectorbeschrijving 2013

⁹ ROA De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2020, 2015

(zoals WW-ers, bijstandsgerechtigden en NWW-ers) instroomkansen te bieden¹⁰. Echter de instroom van uitkeringsgerechtigden in de land- en tuinbouw is met 5% laag.

4.2 Kwalitatieve veranderingen in beroepen

De arbeidsmarkt vraagt een ander soort medewerker. Door de snelle technologische ontwikkelingen is er sprake van grote veranderingen in de huidige beroepen alsook in de gevraagde kennis en competenties (zoals ondernemersvaardigheden, probleemoplossend vermogen, samenwerken). Bestaande functies verdwijnen of veranderen sterk als gevolg van robotisering, digitalisering/automatisering en upgrading. De landbouwsector heeft bijvoorbeeld steeds meer behoefte aan goed opgeleide werknemers met kennis van zaken op het gebied van inzet van techniek, ICT, besturingssystemen, drones, sensortechnologie, precisielandbouw en het gebruik van gps. Nieuwe functies ontstaan als gevolg van innovatie en de inzet op ketenontwikkeling, waarbij de verbinding gezocht wordt met techniek en diensten. Daarnaast zien we dat juist crossovers tussen sectoren leiden tot nieuwe innovaties en nieuwe beroepen in een gewijzigde beroepenstructuur. Kansen liggen in de crossovers van de sector agrofood met Techniek, ICT, Logistiek en de Maakindustrie.

Ondernemers, de ketenpartners en de overheid in Limburg onderkennen de noodzaak tot verandering. Voor de Land- en tuinbouw is het steeds moeilijker om een concurrerende positie in te nemen op de (wereld)markt hetgeen door de economische crisis en het verlies van export naar Rusland in 2014 aan de oppervlakte komt (onder meer in de vorm van faillissementen).

In Limburg is dit aanleiding geweest om met betrokken partijen de handen ineen te slaan, leidend tot het "Eindrapport Tuinbouw Versnelling", waarin vanuit de sector een breed gedragen agenda is ingezet¹¹. Werkgelegenheid, competentie-ontwikkeling gericht op ondernemerschap in het onderwijs (MBO en HBO) en kennisontwikkeling gekoppeld aan innovatie i.s.m. campussen zijn hierin genoemde thema's.

4.3 Nieuwe spelers

In de huidige ontwikkeling van de Limburg brede agrofoodsector is echter ook een aantal nieuwe regionale spelers bepalend voor de toekomst van de arbeidsmarkt.

Brightlands Campus Greenport Venlo (BGCV)

In oktober 2014 hebben Provinciale Staten ingestemd met het 'Plan van Aanpak Programma Greenport Venlo' dat de koers en ambities voor de ontwikkeling van Greenport beschrijft. De ambitie voor de Brightlands Greenport Campus Venlo is in 10 jaar te groeien naar een samenhangend kennis- en innovatie ecosysteem met activiteiten op een grensoverschrijdende schaal, een hoog innovatief en valoriserend vermogen, waar onderzoek, onderwijs, valorisatie en (nieuwe) bedrijvigheid in een nauw samenspel kunnen plaatsvinden en waar actieve open innovatie op het gebied van voedsel, voeding en gezondheid gepaard gaat met wetenschappelijke excellentie. De focus voor de campusontwikkeling in Venlo is voedsel-voeding-gezondheid. Op deze thema's wil Venlo excelleren en zich onderscheiden. In dat kader is Universiteit Maastricht begonnen met de ontwikkeling van onderzoeksprogramma's in Venlo. Het programma Healthy Eating and Food Innovation (HEFI) is de eerste stap om te komen tot een domein van fundamenteel onderzoek, dat gematcht wordt aan het toegepast onderzoek in regio Venlo om zo een volledig scala van ontwikkel- en innovatiegericht onderzoek te kunnen bieden. Gezien de dynamische ontwikkelingen rondom de Brightlands Campus Greenport Venlo (GS/PS voorjaar 2016) en de nauwe band met de agrofoodsector is inhoudelijke en fysieke afstemming van een HCA Agrofood met de partners in de campus van essentieel belang. Concrete aanknopingspunten zullen liggen in de inhoudelijke focus van de campus op voedsel-

---

¹⁰ UWV Land- en tuinbouw Sectorbeschrijving 2013

¹¹ Eindrapport Tuinbouw Versnelling 2015, LLTB.

voeding-gezondheid (Agrofood) en de BCGV vormt een kristallisatiepunt in de regio met een nadrukkelijk te verwachten effect op de werkgelegenheid in de sector en in crossovers tussen sectoren. De kennis- en onderwijsinstellingen (UM, HAS, Fontys en Citaverde) zijn hierin partners en geven mee richting aan. Ook het gezamenlijk gebruik van onderzoeks- en praktijkfaciliteiten alsmede het aangaan van samenwerkingsverbanden behoren tot reële samenwerkingsmogelijkheden.

Figuur 1 Focus Greenport Campus Venlo

Het human capital vraagstuk Agrofood is breder dan de opdracht van de Brightlands Campus Greenport Venlo (BCGV), maar de ontwikkeling van de BCGV geeft nadrukkelijk richting aan de vraag en het aanbod in de Noord-limburgse arbeidsmarkt en de aansluiting van het onderwijs, bovenop de geschetste algemene ontwikkelingen van de sector. Ook de groeiende samenwerking tussen de 4 Brightlands Campussen in Limburg zal hierop zijn uitwerking hebben.

Sectorboard

Om het partnership en de gezamenlijk investering in een bloeiende toekomst voor de land- en tuinbouw in Limburg te stimuleren, worden de mogelijkheden verkend voor de ontwikkeling van een onafhankelijk agenderend platform voor de land- en tuinbouw in geheel Limburg, gericht op innovatie en ondernemen, onder de werktitel agriboard. Het gaat hierbij om agendering van sectoroverstijgende thema's voor de land- en tuinbouw 'van (over-) morgen'.

Human Capital is hierbij een van de beoogde speerpunten, waardoor deze sectorboard een goed klankbord kan zijn bij het opstellen en uitvoeren van een HCA Agrofood voor Limburg. Door gebruik te maken van het organiserend vermogen van de sector kan de dynamische agenda van human capital worden geborgd in een continue structuur. De beoogde sectorboard kent een triple helix invulling, met het bedrijfsleven 'in the lead' en het eigenaarschap belegd bij de partners. In de huidige gedachteontwikkeling heeft de agriboard een aantal cruciale rollen: zij initieert netwerkactiviteiten voor kennisdeling en communityvorming, verbindt speerpunten met Greenport Campus Venlo, Regio's en andere stakeholders en kan optreden als ambassadeur en bruggenbouwer in de Provincie Limburg en nationaal tussen deelsectoren en ketenpartijen.

Economic Development Board

In Noord-Limburg, zwaartepunt van de agrofoodsector, is de in oprichting zijnde Economic Development Board (EDB) in potentie een strategische partner om de ontwikkeling van de HCA Agrofood mede richting te geven. De EDB is gericht op het komen tot strategische agendavorming voor de regio Greenport Venlo op basis van standpunten en adviezen. Die moeten bottom-up tot stand komen met inbreng en dialoog tussen de vertegenwoordigde sectoren en geledingen. In de beoogde opzet kent de EDB een triple helix samenstelling die bestaat uit: ondernemers met vertegenwoordiging van het DNA van de regio (agrofood, maakindustrie en logistiek), de kennisinstellingen (MBO en HBO) die zowel vanuit hun professionele kennis als hun nauwe banden met het bedrijfsleven zicht hebben op economische ontwikkelingen en human capital-vraagstukken en tot slot gemeentelijke overheden. De EDB kan bij uitstek een klankbord zijn voor de effecten van crossovers tussen de vertegenwoordigde sectoren op human capital.

5 Ambitie en vervolgaanpak

5.1 Belang van human capital agenda Agrofood voor Limburg

Ondanks de groei van de instroom op de arbeidsmarkt vanuit de technische richtingen, is de vraag naar personeel in de agrofoodsector naar verwachting groter dan het aanbod en kent een veranderend kwalitatief profiel als gevolg van de innovatie en crossovers. Daarbij heeft de ontwikkeling van de BCGV en de hiermee samenhangende regionale economische ontwikkeling een extra impact op de Limburgse arbeidsmarkt. Indien er niet in de breedte meer mensen kiezen voor een technisch profiel, zal bovendien de concurrentie tussen de sectoren, sterk toenemen. Instroom van meer jongeren en omscholing van (niet-)werkenden kan dit tekort doen verkleinen. Naast voldoende instroom is het behouden en bijscholen van zittende werknemers in de agrofoodsector voor de (eu)regio een belangrijke opgave.

Vertaald naar de Limburgse situatie, zullen de ambities van de sector zelf op basis van een actueel onderzoek naar de huidige en toekomstige arbeidsmarkt van de agrofoodsector in Limburg een nadere invulling moeten geven aan de strategische human capital agenda Agrofood voor Limburg.

De twee hoofddoelstellingen voor een human capital agenda Agrofood in Limburg blijven onverminderd actueel:

1. Een optimale aansluiting – kwalitatief en kwantitatief – tussen onderwijs en bedrijfsleven. Het gaat hierbij om een duurzame (beroeps)opleidingsinfrastructuur (MBO/HBO/WO) die samenwerkt met lokale en sectorale bedrijfsleven, gericht op een wendbaar curriculum om snelle veranderingen te kunnen bijbenen (T-shape), topfaciliteiten en toponderwijs; hierbij valt ook te denken aan het verduurzamen van publiek-private samenwerkingsconcepten en het stimuleren van crossovers tussen sectoren.
2. Het optimaliseren van de aantrekkingskracht (instroom) van de sector en het verbeteren van het beroepsperspectief (o.a. employability en Leven Lang Leren). Duurzame inzetbaarheid van zittende medewerkers is van belang als we professionals voor de sector willen behouden, mede gezien de vergrijzing en het veranderende beroepsprofiel in de agrofoodsector. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om activiteiten gericht op het organiseren van bij- en herscholing van werknemers; vraaggericht en in aansluiting op een duurzame onderwijsinfrastructuur in de regio Limburg.

5.2 Rol Provincie Limburg

Omdat de Agrofoodsector een topsector is in de Limburgse arbeidsmarkt is het voor de Provincie Limburg van belang om zicht te houden op de dynamiek in de sector. De provincie heeft in aanvulling op bedrijfsleven en onderwijs met name een verbindende en faciliterende rol in dit proces, namelijk:

- het aanleveren van benodigd inzicht in de regionale arbeidsmarkt
- het organiseren en ondersteunen van het proces voor het realiseren van een HCA Agrofood i.s.m. stakeholders
- het verankeren in de regio: relaties naar het bedrijfsleven, regulier onderwijsveld, overheden en anderen netwerken. Hierbij wordt aangesloten op bestaande structuren en overlegtafels
- het borgen van verbindingen tussen de sectorale HCA's en Techniekplan in Limburg door een integrale aanpak waar mogelijk
- het afstemmen op de landelijke topsectoren Agri & Food en Tuinbouw & Uitgangsmaterialen.

5.3 Aanpak Human Capital Agenda Agrofood

Voorwaarden

De arbeidsmarkt in de sector agrofood biedt op basis van de geschetste landelijke en regionale ontwikkelingen de komende jaren vraagstukken en kansen. Belangrijk is echter om te onderzoeken hoe deze ontwikkelingen voor de agribusiness op de Limburgse arbeidsmarkt gaan uitpakken. Welke agrofoodbedrijven kent Limburg nu en in de toekomst? Wat betekenen deze ontwikkelingen voor het aanbod van onderwijs aan instromers en aan zittende werknemers? Een **actuele beschrijving van de agrofoodsector in geheel Limburg** met prognoses voor de komende 5 à 10 jaar, is daarvoor als

eerste voorwaarde noodzakelijk om vervolgens richting en focus te kunnen geven aan de te kiezen koers voor Limburg. Hierbij gaat het om een kwantitatief beeld van de sector, alsook een prognose van de ontwikkeling van de Limburgse arbeidsmarkt op basis van verwachte kwalitatieve ontwikkelingen door de inzet van bedrijven op ketenontwikkeling en techniek en het ontstaan van nieuwe crossovers tussen sectoren. Deze onderzoeksvragen worden gezamenlijk met een sectorvertegenwoordiging geformuleerd en gevalideerd. Mogelijke implicaties voor beleid op het gebied van onderwijs (groen/grijs) en arbeidsmarkt (gericht op de werknemer van de toekomst en met aandacht voor instroomkansen van werkzoekenden) op basis van geschetste ontwikkelingen worden hiermee in beeld gebracht.

Om binnen de geschetste context te komen tot een dynamische, maar wel gerichte regionale agenda is **draagvlak en commitment** op basis van gedeeld belang bij het regionaal bedrijfsleven, de onderwijs- en kennisinstellingen en overheden voor de noodzaak van het opstellen van een HCA Agrofood voor Limburg een eerste vereiste en hiermee een tweede voorwaarde. De op te richten sectorboard ("Agriboard") wordt hier in een centrale positie gebracht. Deze sectorboard kan een signalerende en initiërende rol vervullen. De BGCV is een belangrijke speler op het vlak van innovatie met gevolgen voor de regionale arbeidsmarkt. De EDB speelt een verbindende rol.

Momenteel wordt een nieuw provinciaal beleidskader voor de Land- en tuinbouw opgesteld (Limburgse landbouw loont 2.0) waarin de Provincie Limburg in samenspraak met het veld en met onder meer de tuinbouwversnellingsagenda als input, zal aangeven welke beleidsprioriteiten zij voor de komende periode stelt, onder meer door de belangrijkste ontwikkelings- en innovatiekansen voor de agrofoodsector te benoemen. Centraal hierin staat de vraag "Welke aanpassingen en inspanningen zijn nodig om resultaatgericht uitvoering te geven aan een duurzame agro-productie die maatschappelijk draagvlak en economisch toegevoegde waarde heeft?". Human capital is daarbij een van de relevante aspecten, met als opgave om het aanbod van onderwijs te laten aansluiten op de huidige én toekomstige behoefte van bedrijven en het profiel van hun personeel. LLTL 2.0 zal in het voorjaar 2016 aan GS/PS worden voorgelegd. Het is van belang om acties i.h.k.v. de HCA Agrofood hier op af te stemmen om op deze wijze de **actielijnen structureel te laten aansluiten op de toekomstige behoefte van bedrijven en het profiel van hun personeel**. Hiermee is aandacht voor een HCA Agrofood voor geheel Limburg duurzaam geborgd, met aandacht voor regionale verschillen.

In een strategische agenda moeten de betrokken partijen het eigenaarschap adresseren en de actuele human capital vraagstukken agenderen:

- door gezamenlijke stakeholders op basis van haar ambities in LLTL 2.0
- in afstemming met de opdracht van BCGV
- met benutting van het landelijk topsectorenbeleid
- in samenwerking met het Techniekplan Limburg t.a.v. het primair en voortgezet onderwijs m.b.t. de aandacht voor generieke competenties en het kiezen van leerlingen voor bèta-technische opleidingen.
- in samenwerking met andere HCA's bij het zorgdragen voor de borging in het onderwijs.

Procesinrichting van verkenning in 2016

De verantwoordelijkheid en het eigenaarschap voor de uitvoering van de onderliggende acties liggen bij de partners in het veld. Onderwijs, bedrijfsleven en arbeidsmarktpartijen zijn in de lead.

Om tot een herijkte HCA Agrofood en een actueel uitvoeringsprogramma te komen, worden in 2016 een aantal processtappen doorlopen:

Fase 1. Voorbereiding en verkenning met het werkveld; vaststellen van doelen en actoren

- Vaststellen belangrijkste partijen en gesprekspartners (stakeholders) in het veld, in aansluiting op de betrokken partners bij de totstandkoming en uitvoering van LLTL 2.0.
Bedrijven, onderwijs- en kennisinstellingen en overheden worden betrokken bij de totstandkoming van de HCA Agrofood om zo te komen tot een sectoraal klankbord/netwerk. Door aan te sluiten bij de zich vormende Triple-helix overlegstructuur vanuit LLTL 2.0, worden partners integraal betrokken bij het thema Human Capital. Het regionaal belang moet geborgd worden door de sectorale vertegenwoordiging van de Agrofoodsector in de op te richten Economic Development Board (EDB).
- Onderzoek naar de huidige en toekomstige arbeidsmarkt in de sector Agrofood in Limburg op basis van een gezamenlijk met stakeholders geformuleerde vraagstelling
- Benoemen van gespreksthema's met partijen a.d.h.v. landelijk en regionaal beeld; bestaande projecten en activiteiten die bijdragen aan de actielijnen worden geïnventariseerd

Fase 2. Uitvoering van de HCA Agrofood

Tenslotte wordt een Limburgse HCA Agrofood met een dynamisch uitvoeringsprogramma opgesteld met draagvlak en eigenaarschap van de partners, waarbij de inzet en ontwikkeling van de Brightlands Greenport Campus Venlo nadrukkelijk een positie kent.

Hiervoor zal door partijen mogelijk een beroep gedaan worden op de Provincie Limburg voor procesmiddelen voor:

- een verkennend onderzoek en schets van regionale (toekomstige) arbeidsmarkt inzake Agrofood
- met organisaties en stakeholders in de Agrofoodsector komen tot een herijking van de gezamenlijke human capital agenda met uitvoeringsprogramma

In een vervolgfase zal (co)financiering van projecten passend binnen het uitvoeringsprogramma aan de orde zijn.

Bijlage 1 Sectorbeschrijving Agrofood

Het agrocluster omvat 5 deelgebieden: akkerbouw, opengrondstuintbouw, glastuintbouw, grondgebonden veehouderij en intensieve veehouderij. Naast primaire productie is er in het agrocluster binnen elk deelgebied sprake van actoren binnen een keten: toelevering, veredeling, primaire productie, verwerking, verpakking, distributie, handel (groothandel, veiling) en detailhandel. De voedingsindustrie is ook aanwezig, zij het in beperkte mate¹².

Nederland heeft de ambitie om in 2020 tot de mondiale top 5 van kenniseconomieën te behoren. Het topsectorenbeleid ondersteunt dat door de sectoren waarin ons land op het wereldtoneel uitblinkt, extra te versterken. Er zijn negen landelijke topsectoren waarvan twee in het agrocluster: Agro & Food, Tuinbouw & Uitgangsmaterialen. Het enorme belang van Agro & Food en Tuinbouw & Uitgangsmaterialen voor de economie van Nederland staat buiten kijf. Volgens het CBS brachten deze sectoren in 2011 samen 72,8 miljard euro aan exportinkomsten binnen. Nederland is daarmee de tweede voedselexporterende natie ter wereld. De productiviteit is hoger dan waar ook. Ligging en goede infrastructuur, maar ook goed ondernemerschap, kennis van de wereldmarkt en technologie spelen hierin een rol. Net als andere topsectoren hebben Agro & Food en Tuinbouw & Uitgangsmaterialen te maken met een terugloop van voldoende en voldoende gekwalificeerd personeel¹³. De kwantitatieve en kwalitatieve tekorten zullen in de toekomst naar verwachting sterk toenemen, onder andere door de vergrijzing. Daarnaast zijn in de toekomst technologie, ketensamenwerking en internationalisering cruciale succesfactoren, waardoor andere kennis en competenties van belang zijn.

Over het algemeen zit de meeste werkgelegenheid in de land- en tuinbouw en Nederland op middelbaar niveau (56%), gevolgd door laag (34%) en een klein deel hoog (4%) HBO-WO¹⁴. Het aandeel werkgelegenheid in de landbouw is in Noord-Limburg 4,5 keer zo groot als in Nederland¹⁵. Circa 26.270 arbeidsplaatsen in het agrocluster bevinden zich in Noord- en Midden-Limburg¹⁶. In Noord-Limburg is de (meer) arbeidsintensieve primaire tuinbouw sterk vertegenwoordigd. Er zijn daarin 13.418 arbeidsplaatsen te vinden, gevolgd door 5.694 in de toelevering, 4.827 in distributie en 2.330 in verwerking¹⁷.

---

¹² E'til De toekomstige arbeidsmarkt van Greenport Venlo, 2012

¹³ UWV Sectorbeschrijving Land- en Tuinbouw, 2013

¹⁴ UWV Sectorbeschrijving Land- en Tuinbouw, 2013

¹⁵ UWV Regio in beeld 2015 Noord-Limburg

¹⁶ E'til De toekomstige arbeidsmarkt van Greenport Venlo, 2012

¹⁷ Uitvoeringsprogramma HCA Greenport 2013

Actueel beeld van de sector Landbouw/bosbouw/visserij in Limburg¹⁸

Aantal arbeidsplaatsen			
Jaar	2000	2015	2016
Noord-Limburg	16210	10100	9790
Midden-Limburg	6640	4480	4400
Zuid-Limburg	4100	2520	2540
Totaal	26950	17100	16730

Leeftijdssamenstelling	
15-25 jaar	29%
25-45 jaar	23%
45-75 jaar	48%

Opleidingsniveau	
Laag	45%
Middelbaar	43%
Hoger	12%

Beroepsniveau van vacatures 3e kwartaal 2014	
(V)MBO, VWO en MBO	81%
Kort HBO	6%
HBO,WO	13%

Tabel 2 Cijfers www.arbeidsmarktdashboard.nl

---

¹⁸ www.arbeidsmarktdashboard.nl, 2016

Bijlage 2 Opleidingen regulier onderwijs in Limburg i.r.t. Agrofoodsector

NAAM	NIVEAU	OPLEIDING(-EN)
Citaverde Collega	VMBO	Het VMBO-Groen stelt natuur (planten dieren en voeding) in het onderwijs centraal. Naast de algemene vakken maakt de leerling kennis met de groene sector. VMBO-Groen bereidt leerlingen voor op allerlei beroepsopleidingen in alle sectoren van het MBO.
Citaverde College*	MBO	<ul style="list-style-type: none"> - Dier: Verzorging en Handel - Dierenartsassistent (paraveterinair) - Entree-opleiding - Greenport: Teelt, Techniek en Handel - Loonwerk, Grond en Infra - Milieu: Inspectie en Advies - Natuur, Water en Recreatie - Paard: Houderij en Sport - Tuin, Park & Landschap - Vee: Houderij en Handel - Voeding en Technologie - Vormgeving: Natuur en Bloem
HAS	HBO	<ul style="list-style-type: none"> - Bedrijfskunde en Agribusiness - Freshfood & Innovation - International farm management - Toegepaste biologie
Fontys *	HBO (voltijds)	Industrieel product ontwerpen, International Business Economics, International Marketing, International Business & Management Studies, International Fresh Business Management, Leraar basisonderwijs, Logistics Engineering, Mechatronica, Werktuigbouwkunde, Logistiek & Economie, Software Engineering & Business informatics
Fontys *	Master	Business Administration, International Logistics SCM & Procurement, Business & Management
Universiteit Maastricht	Master	Health food innovation management

* = Aantal relevant voor HCA agrofood